

ENERGIE (ÎN) SECURITATE ȘI BUNĂ GUVERNANȚĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: FACILITAREA TRANZIȚIEI ENERGETICE

Policy brief nr. 143, ianuarie 2024

Inviaza rusă în Ucraina și **militarizarea aprovizionării cu energie**, care a accentuat criza energetică globală, a afectat cel mai mult țările din Europa de Est. Poziția lor în materie de securitate energetică și climatică s-a înrăutățit semnificativ din cauza creșterii accelerate a prețurilor la energie și a amenințării tot mai mari de întrerupere a aprovizionării. **Moldova s-a numărat printre statele cele mai vulnerabile și cele mai afectate**, deoarece nu dispune de suficiente resurse energetice locale și depinde de importul de combustibili fosili și de energie electrică.

Moldova își acoperă doar aproximativ 20% din consumul de energie electrică prin generare domestică, adică de pe teritoriul controlat de guvernul moldovean de pe malul vestic al Nistrului. **Regiunea separatistă Transnistria** (pe malul estic al Nistrului), **controlată de Rusia, deține o mare parte din baza industrială a țării și o sursă importantă de alimentare a sistemului electric moldovean**. Centrala termoelectrică MGRES pe bază de gaze naturale,¹ cu o capacitate instalată de 2 520 MW, situată în Transnistria și deținută de statul rus, acoperă aproximativ 60% din necesarul de energie electrică al Republicii Moldova. Restul provine din importurile din Ucraina.

Dependența energetică a Moldovei este exacerbată de dependența totală a țării de importurile de gaze naturale. Până în 2022, compania de stat rusă Gazprom a fost singurul exportator de gaze naturale către Moldova, în baza unui contract pe termen lung, și acționar majoritar al furnizorului public național de gaze naturale Moldovagaz. Singurul consumator de facto al gazelor rusești este Transnistria, deoarece volumele mici de gaze utilizate pe malul vestic al Nistrului sunt acum importate din România și din restul Europei de Sud-Est. Cu toate acestea, întrucât centrala electrică

PUNCTE CHEIE

- Rezistența sistemului energetic ucrainean în fața invaziei rusești a demonstrat că **integrarea strânsă a pieței energetice** cu Uniunea Europeană este cel mai puternic instrument de protecție împotriva șantajului energetic și economic al Moscovei.
- Republica Moldova s-a numărat printre cele mai vulnerabile țări la militarizarea energiei de către Rusia din cauza **riscurilor structurale de securitate energetică și climatică**.
- Nivelurile scăzute de securitate energetică au dus la o **volatilitate extremă a prețurilor**, la o aprovizionare insuficientă și la o **sărăcie energetică generalizată**.
- Moldova a urmărit în mod activ diversificarea aprovizionării cu energie electrică și gaze naturale prin aducerea de **livrări alternative din România, Ucraina** și de la terminalele GNL de pe coasta Mării Egee.
- Mai sunt încă multe de făcut pentru îmbunătățirea **eficienței energetice** în sectorul rezidențial.
- Eliminarea treptată a prețurilor subvenționate la energie, oferind în același timp asistență financiară orientată către grupurile vulnerabile, poate asigura un echilibru fin între **liberalizarea pieței și accesibilitatea prețurilor**.
- Strategia energetică a țării ar trebui să acorde prioritate **extinderii proiectelor de energie regenerabilă**, cu accent pe energia eoliană și pe **energia fotovoltaică** la scară mică.
- Moldova ar trebui să accelereze procesul de integrare în UE prin concentrarea asupra unor **măsuri-cheie de combatere** a corupției pentru a limita interferența politică în gestionarea companiilor energetice de stat și pentru a spori transparența financiară a deciziilor de reglementare.

¹ Stația Electrică Regională de Stat din Moldova (MGRES este transliterarea abrevierii în limba rusă), deținută și exploatată de Corporația Inter RAO EES din Federația Rusă.

MGRES depinde în întregime de aprovizionarea cu gaz rusesc, Moldova nu poate renunța cu ușurință la dependența sa de Gazprom.

Poziția dificilă a Moldovei în ceea ce privește securitatea energetică a dus, de-a lungul anilor, la **șocuri de preț, la penuria de aprovizionare și la o sărăcie energetică generalizată** - o situație agravată de războiul din Ucraina. Pe măsură ce criza energetică a gazelor a cuprins Europa, în octombrie 2021, guvernul moldovean a fost nevoit să declare starea de urgență, prelungită ulterior până în 2023.² Țara a devenit dependentă de instituțiile financiare internaționale, cum ar fi UE, BERD, BEI, Banca Mondială, USAID, pentru furnizarea de sprijin financiar de urgență destinat să acopere costurile aprovizionării cu energie alternativă, să atenueze impactul șocurilor de preț asupra consumatorilor și să avanseze reformele structurale.

Cu toate acestea, războiul rusesc din Ucraina a accelerat procesul de aderare a Moldovei la UE. Țara a **primit statutul de candidat la UE** la 23 iunie 2022. Negocierile de aderare au început oficial la începutul lunii decembrie 2023. Unul dintre elementele-cheie ale acestui proces va fi implementarea **acquis-ului UE în domeniul energiei și al climei**. De fapt, alinierea politicii energetice dintre UE și Moldova a început încă din 2010, când Moldova a devenit parte contractantă a Comunității Energetice. Cu toate acestea, din cauza instabilității politice și a șantajului energetic rusesc, multe dintre cele mai importante **reforme de guvernare au stagnat de-a lungul anilor**, inclusiv în ceea ce privește liberalizarea pieței, separarea furnizării și transportului/distribuției de energie, precum și adoptarea măsurilor de decarbonizare.³

Este esențial să recunoaștem că aderarea la UE nu este o formalitate, ci un proces de **alinare a politicilor și guvernării Moldovei la principiile și obiectivele comune ale UE**. Apropierea legislației naționale și aderarea la acquis-ul comunitar vor juca un rol esențial în avansarea negocierilor de aderare, care ar fi esențială pentru reformarea perspectivelor energetice și climatice ale țării. Deși aderarea la UE nu este garantată, având în vedere reformele interne și problemele politice ale UE, procesul în sine ar putea ajuta foarte mult țara în eforturile sale de transformare. Moldova, la fel ca și Ucraina, a inițiat un **plan ambițios de diversificare energetică încă de la începutul războiului**, dar se confruntă cu provocări din cauza presiunii rusești atât pe plan intern, cât și extern. Guvernul Republicii Moldova,

Comisia Europeană și statele membre trebuie să depună eforturi semnificative pentru a **dezvolta politici energetice și climatice solide** în cadrul procesului de integrare, refuzând Kremlinului oportunitățile de a perturba extinderea UE.

Riscurile legate de securitatea energetică și climatică

Geoconomie și securitatea aprovizionării

În ultimul deceniu, Moldova a reușit să își reducă **expunerea economică față de Rusia**. Cu toate acestea, Chișinăul a devenit mai dependent de lanțurile de aprovizionare rusești, în ciuda a două embargouri comerciale în 2006 și 2015, pe care Moscova le-a folosit pentru a exercita presiuni asupra Moldovei prin interzicerea exportului de vinuri, fructe și legume. Lipsa de diversificare economică a Moldovei a permis Rusiei să exercite presiune economică prin măsuri limitate pe care le poate absorbi cu ușurință. În plus față de embargourile directe, Rusia a folosit în mod selectiv aplicarea arbitrară a unor "standarde sanitare" mai stricte la importul de produse moldovenești, care a devenit o metodă mai favorizată și mai subtilă de presiune economică.

Moldova este **excesiv de dependentă de Rusia pentru a-și satisface nevoile energetice**. Țara își acoperă 53%⁴ din necesarul de energie, inclusiv pentru producerea de energie termică și electrică, cu gaze naturale. Potențialul de diversificare a aprovizionării prin intermediul interconectorului de gaze cu România, lansat în octombrie 2020, a fost foarte puțin exploatat.⁵ Până după războiul din Ucraina, gazoductul a fost în mare parte gol, în ciuda cererilor de rezervare de capacitate din partea furnizorilor, alternativă la Gazprom. Unul dintre principalele motive a fost faptul că MoldovaGaz, deținută majoritar de Gazprom, a refuzat să caute importuri alternative, susținând că gazul rusesc este mai ieftin. MoldovaGaz deține o **poziție de monopol pe piața angro din Moldova** și are un contract de furnizare pe termen lung cu Gazprom.⁶

La sfârșitul anului 2019, **MoldovaGaz datora Gazprom 7,55 miliarde de dolari**.⁷ Mai puțin de 10% din datorie aparținea și a fost recunoscută de guvernul de la Chișinău. Restul fusese acumulat de enclava separatistă de la Tiraspol, controlată de Rusia, care nu reușise să

² [Anexă](#) la Decizia de punere în aplicare a Comisiei de modificare a Deciziei de punere în aplicare C(2021) 9348 a Comisiei în ceea ce privește finanțarea măsurii individuale în favoarea Republicii Moldova pentru anul 2021.

³ Până în iunie 2022, progresele înregistrate de Moldova variau între "la etapa inițială" și "moderat pregătită".

⁴ International Energy Agency, (2020). [Moldova Energy Profile](#) Country report April 2020.

⁵ Elliott, Stuart. (2020). [Noua legătură de gaz moldovenească este finalizată, dar rămân îndoiele cu privire la utilizare](#). S&P Global.

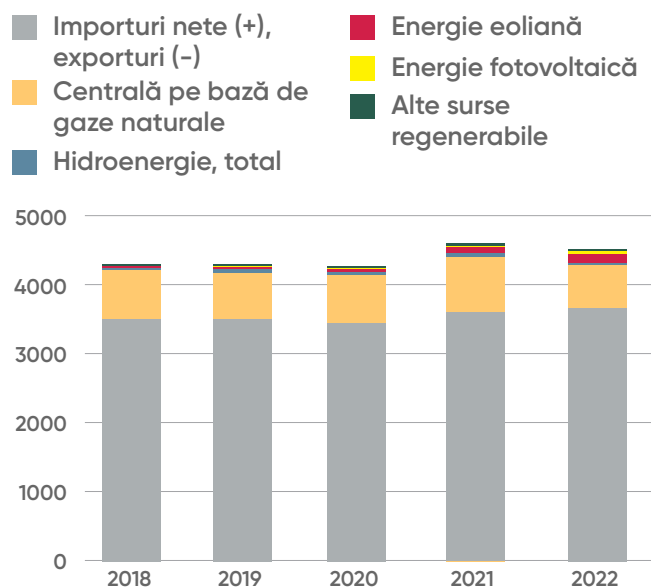
⁶ Ibidem.

⁷ Mold Street, (2020). [The debts of the Transnistrian region will not be placed on the shoulders of Moldovan consumers. CEO of MoldovaGaz, Vadim Ceban, regarding the debt to GazProm.](#)

plătească pentru gazul consumat în ultimul deceniu. Rusia a reușit să profite de datoria la gaze pentru a exercita presiuni politice asupra Chișinăului și pentru a sprijini cu energie ieftină guvernul transnistrean.

Cel mai mare consumator de gaze naturale din Moldova este centrala termoelectrică **MGRES**, care se află, de asemenea, sub controlul statului rus. Energia electrică produsă este vândută la Chișinău (care asigură aproximativ 75% din restul energiei electrice din Moldova),⁸ iar plățile pentru energia consumată sunt transferate într-un cont special la Tiraspol. Cu toate acestea, în loc să plătească pentru gazul consumat, Tiraspolul folosește acești bani pentru a-și finanța activitățile, o practică care, în esență, echivalează cu o **finanțare indirectă a regiunii separatiste** de către Gazprom.⁹ În trecut, Kremlinul a folosit, de asemenea, întreruperea furnizării de gaze pentru a exercita presiuni asupra Moldovei; totuși, întrucât principalul gazoduct către clienții din Balcani trecea prin Moldova, Moscova a fost, în general, reticentă în a recurge la această măsură. După începerea operațiunilor gazoductului TurkStream, ruta ucraineano-moldoveano-română nu mai este esențială pentru operațiunile comerciale ale Gazprom în Europa de Sud-Est și este posibil să existe **și mai mult apetit pentru ca Rusia să folosească arma gazului**. Cu toate acestea, în ciuda oricăror potențiale câștiguri politice pe termen scurt ale unei astfel de mișcări, aceasta riscă, de asemenea, să alieze populația din Transnistria, subminând controlul rusesc asupra provinciei separatiste.

Figura 1. Mixul de aprovizionare cu energie electrică (în GWh)



Sursa: Ministerul Energiei; Raportul anual al Comunității Energetice 2023.

⁸ Comunitatea energetică a UE. (2019). [Reforma pieței energiei electrice din Moldova](#) Policy Brief iulie 2019.

⁹ Parlicov, Șoitu și Tofilat (2017). [Contracte de rentă viageră în sectorul energetic](#), IDIS Viitorul.

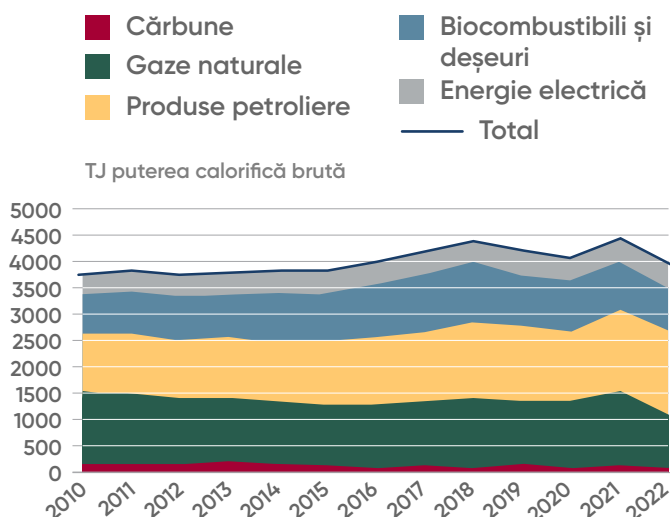
Dependența puternică a Moldovei de aprovizionarea cu gaze naturale exclusiv prin Moldovagaz și de aprovizionarea cu energie electrică din Transnistria a fost menținută în mod intenționat de Moscova și de reprezentanții săi în Moldova. Acesta a fost un instrument-cheie al influenței economice rusești pentru **consolidarea rețelelor de capturare a statului care se alimentează cu gazele gratuite de la Gazprom**. Aprovizionarea ieftină a menținut pe linia de plutire industria grea din Transnistria, generând **profituri uriașe din arbitrajul prețurilor energiei** pentru proprietarii principalelor întreprinderi, controlați îndeaproape de stăpânii aprovizionării cu gaz.

Veniturile obținute din vinderea de gaze naturale către consumatorii industriali sunt folosite pentru a susține regimul din Transnistria, reprezentând 2/3 din bugetul provinciei. Astfel, o eventuală întrerupere a aprovizionării cu gaz rusesc ar duce probabil la falimentul guvernului transnistrean și la o criză umanitară, pe care guvernul central de la Chișinău ar trebui să o gestioneze. Guvernul Republicii Moldova trebuie să se pregătească pentru un astfel de scenariu, deoarece în prezent nu dispune nici de suficiente resurse financiare publice, nici de volumele de gaz necesare pentru a stabiliza situația din Transnistria.

Rusia are o **influență** mult mai limitată asupra sectorului **petrolier** din Moldova, deoarece piața este competitivă și există surse alternative de aprovizionare. Cu toate acestea, compania rusă Lukoil este **în continuare cel mai mare furnizor de combustibili** pe piețele angro și cu amănuntul din țară. Lukoil controlează aproximativ 40 % din motorina moldovenească și mai mult de o treime din importurile de benzină.¹⁰ To strengthen the country's energy security, the Moldovan government should take steps to **lower its dependence on imported Russian oil products**. The first step would be to develop and maintain emergency oil stocks in line with the EU Oil Stocks Directive. Pentru a consolida securitatea energetică a țării, guvernul moldovean ar trebui să ia măsuri pentru **a-și reduce dependența de produsele petroliere rusești importate**. Primul pas ar fi dezvoltarea și menținerea unor stocuri de petrol de urgență în conformitate cu Directiva UE privind stocurile de petrol.

¹⁰ Necsutu, Madalin. ["Russia's Lukoil Mulls Selling Assets in Romania, Moldova"](#), BalkanInsight, 5 ianuarie 2023.

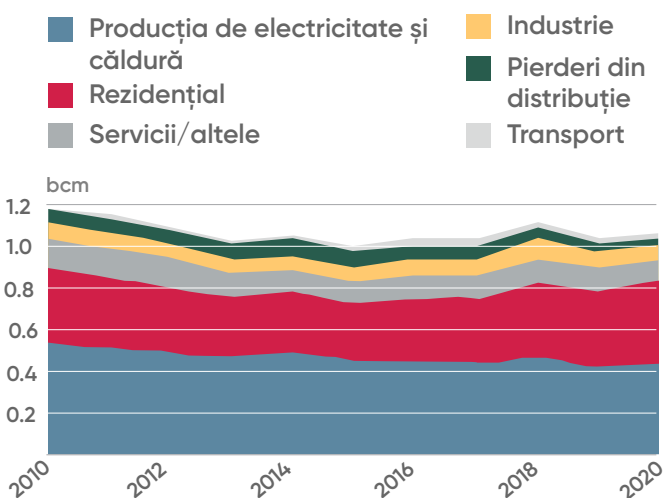
Figura 2. Consumul total brut de energie - pe sectoare



Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2023.

În general, Moldova depinde de aprovizionarea externă cu energie pentru 75,6 % din nevoile sale,¹¹ creând o **vulnerabilitate la șocurile de aprovizionare**. Aproximativ 90% din producția de energie electrică și termică din sistemul energetic moldovenesc (adică energia electrică produsă pe teritoriul controlat de guvernul moldovean de pe malul vestic al Nistrului) depinde de gaz natural. Producția de energie electrică a fost concentrată în două mari centrale de cogenerare pe bază de gaz (Termoelectrica și CET Nord), care reprezintă peste 70% din energia electrică produsă în țară.¹² Gazul este consumat predominant ca și combustibil primar în generarea de energie electrică și termică și în sectorul rezidențial.

Figura 3. Consumul de gaze naturale pe sectoare în Moldova



Sursa: AIE 2022, Statistici și bilanțe energetice mondiale.

¹¹ Declarația privind securitatea aprovizionării. Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale al Republicii Moldova pentru perioada 2020-21, Chișinău 2022.

¹² Declarația privind securitatea aprovizionării. Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale al Republicii Moldova pentru perioada 2020-21, Chișinău 2022.

Guvernul moldovean a luat deja **măsuri pentru a atenua dependența țării de gazele naturale**. În decembrie 2019, a fost operaționalizat fluxul fizic invers pe una dintre liniile gazoductului Transbalcanic, permițând importul de volume alternative din Grecia și Bulgaria. În plus, în octombrie 2021, Moldova a deschis interconectorul cu România (Iași - Ungheni), care a îmbunătățit semnificativ capacitatea țării de a diversifica rapid aprovizionarea cu gaze naturale.

Ca urmare, în decembrie 2022, Moldova a reușit să **înceteze temporar importurile de gaze rusești**, redirecționând întregul volum de 5,7 milioane de metri cubi pe zi către Transnistria. Continuând eforturile de diversificare, în noiembrie 2022, Moldova a început să cumpere gaze naturale din Ucraina, valorificând conexiunea de flux invers cu Slovacia. Începând cu martie 2023, doar regiunea Transnistria a rămas direct dependentă de gazul rusesc. În noiembrie 2023, România a agreeat să tranziteze gaze azere în timpul sezonului de iarnă către Moldova, oferind o sursă suplimentară de aprovizionare în timpul vârfului de cerere. În decembrie 2023, Republica Moldova a adoptat amendamente-cheie la *Legea privind gazele naturale*, care consolidează rezervele strategice de gaze naturale ale țării, echivalente cu minimum 15% din consumul anual. Aceste rezerve vor fi stocate în depozite situate în alte țări membre ale Comunității Energetice, contribuind la eforturile Moldovei de a-și spori securitatea aprovizionării.¹³

De asemenea, Moldova a urmărit în mod activ **diversificarea aprovizionării sale cu energie electrică**, aliniindu-și politicile la reglementările UE care prevăd că o țară trebuie să aibă cel puțin două surse diferite de import de energie electrică. Pentru a realiza acest lucru, în martie 2022, Moldova și-a sincronizat sistemul de energie electrică cu rețeaua europeană continentală și a deschis o interconexiune cu România. În 2022 au fost semnate acorduri de aprovizionare de urgență cu operatorii de sisteme de transport din România și Ucraina.

Cu toate acestea, rămâne un important **punct de blocaj în ceea ce privește securitatea aprovizionării**, deoarece energia electrică achiziționată din România trebuie să treacă prin sudul Ucrainei și regiunea Transnistria înainte de a ajunge în restul țării. Pentru a reduce riscurile de fiabilitate legate de tranzitul de energie electrică prin teritoriul separatist, autoritățile moldovenești planifică o interconectare de transport de 400 kV între Vulcănești (Moldova) și Isaccea (România), alături de o extindere a liniei de 400 kV între Vulcănești și Chișinău. Construcția a început în primăvara anului 2023, semnalând angajamentul Moldovei de a

¹³ Moldova adoptă modificări la *Legea privind gazele naturale*. Secretariatul Comunității Energetice 2023.

raționaliza rutele de transport al energiei electrice, rupând dependența excesivă a țării de importurile din Transnistria și Ucraina.

Enigma sărăciei energetice/efici enței energetice

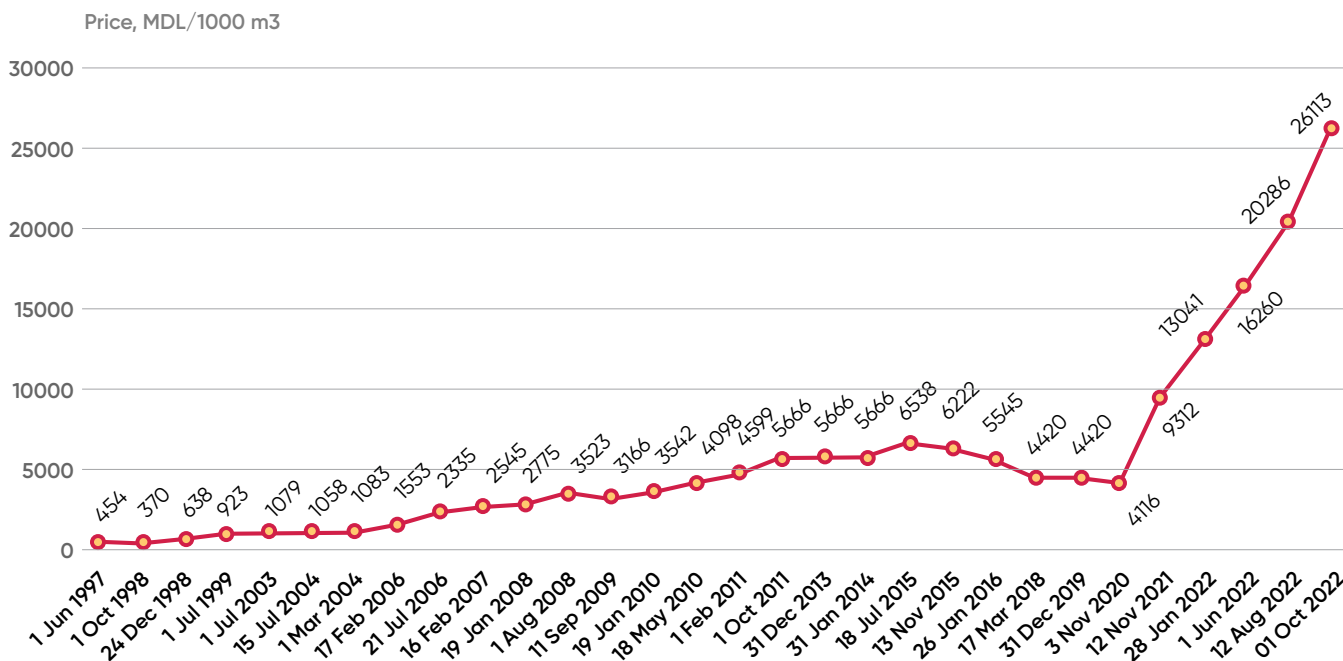
Creșterile abrupte ale prețurilor la gaz și electricitate ca urmare a războiului din Ucraina și a crizei energetice globale au dus la o **creștere bruscă a ponderii sărăciei energetice** în Moldova. Aproximativ 35% din gospodăriile au fost clasificate ca fiind vulnerabile din punct de vedere energetic, dintre care 950 000 ca fiind foarte afectate.¹⁴ Costurile crescute ale aprovizionării cu gaze și energie electrică, care au reprezentat 8% din PIB-ul țării în 2021, au reprezentat o amenințare la adresa stabilității macroeconomice; au dat o lovitură finanțelor publice și au alimentat inflația, exacerbând sărăcia și inegalitatea. Statul moldovean a încercat să atenueze sărăcia energetică prin **alocarea de subvenții pentru gospodăriile vulnerabile**. Cu toate acestea, subvențiile au acoperit doar până la 35% din tarifele la energie, **insuficient pentru gospodăriile cele mai vulnerabile**.

Accesul la gaze naturale pentru consum s-a deteriorat pe fondul reducerii ofertei de gaze naturale în Europa începând cu 2021. Prețurile gazelor din Moldova au

crescut cu 220% într-un an, ceea ce a dus la o creștere corespunzătoare a costurilor de încălzire, care a trebuit să fie acoperită prin transferuri publice și, în cele din urmă, prin **împrumuturi internaționale**. În mod similar, prețurile cu amănuntul la energia electrică s-au triplat până la sfârșitul anului 2022.¹⁵ Acest lucru s-a întâmplat în pofida faptului că consumatorii de gaze și energie electrică nu plătesc accize, iar TVA pentru electricitate și încălzire pentru gospodării este de 0% (cota standard de TVA este de 20%).

Una dintre modalitățile de reducere a blocajului sărăciei energetice este îmbunătățirea semnificativă a **eficienței energetice**. Mai sunt încă multe de făcut la nivel legislativ/regulator pentru a îmbunătăți standardele de eficiență în clădiri și în sectorul rezidențial.¹⁶ Principalele provocări ale Republicii Moldova în acest domeniu includ lipsa de finanțare pentru măsurile de eficiență energetică, inclusiv în clădirile rezidențiale multifamiliale, întâzieri în introducerea **obligățiilor de audit energetic** pentru marile companii, cât și aprobarea și implementarea unei strategii de finanțare pe termen lung a parcului imobiliar. În Moldova încă lipsesc contoarele individuale de încălzire, ceea ce înseamnă că majoritatea cetățenilor plătesc pentru utilități în funcție de o taxă fixă bazată pe numărul de persoane care locuiesc într-un apartament.

Figura 4. Evoluția prețurilor medii la gazele naturale în Moldova: 1997-2022



Sursa: Raport privind activitatea Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică în anul 2022, ANRE, Chisinau 2023.

¹⁴ Anexă la Decizia de punere în aplicare a Comisiei de modificare a Deciziei de punere în aplicare a Comisiei C(2021) 9348 final în ceea ce privește finanțarea măsurii individuale în favoarea Republicii Moldova pentru anul 2021.

¹⁵ Raportul anual de implementare al Republicii Moldova, Secretariatul Comunității Energetice 2022.

¹⁶ Implementarea Directivei privind eficiența energetică 2018/2002 și a măsurilor de sprijinire a renovării/reabilitării clădirilor a fost considerată incompletă de către Secretariatul Comunității Energetice (Raportul anual de implementare al Republicii Moldova, Secretariatul Comunității Energetice 2022).

Acest lucru nu **stimulează economiile de energie și investițiile individuale** în măsuri de eficiență.

Există o lipsă de sprijin pentru cetățenii vulnerabili prin **servicii integrate de renovare a locuințelor și consultanță energetică**, prin stimularea clădirilor eficiente din punct de vedere energetic, asigurarea participării rezidenților la proiectele de renovare și trecerea la sisteme energetice mai durabile. Acest lucru se întâmplă în ciuda faptului că sectorul rezidențial reprezintă cea mai mare parte (48%) din consumul final de energie.

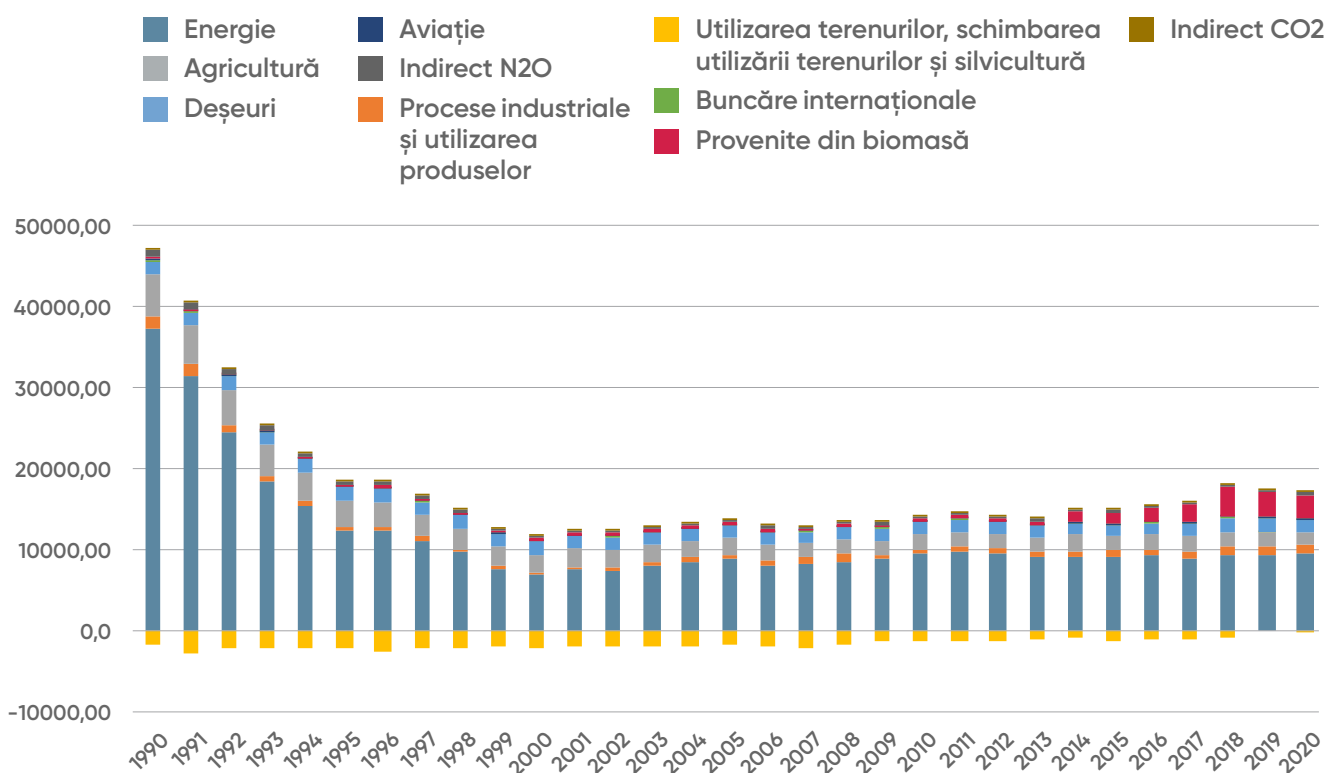
Guvernul moldovean a început să depună eforturi pentru a consolida legislația privind eficiența energetică în vederea **accelerării investițiilor în renovarea clădirilor**. Guvernul a inclus obiective concrete în materie de eficiență energetică în Strategia națională de dezvoltare pentru 2030 și a introdus modificări la *Legea privind eficiența energetică*, care include în prezent un sistem de obligații în materie de eficiență energetică, urmărind prevederile articolului 7 din Directiva UE privind eficiența energetică. Pentru a contribui la atingerea obiectivelor sale în materie de eficiență energetică, Moldova elaborează un instrument de finanțare special pentru a **mobiliza fonduri publice și private**.

Pregătirea terenului pentru o tranziție energetică echitabilă

Peste 68% din emisiile de gaze cu efect de seră din Moldova sunt legate de producția sau consumul de energie.¹⁷ Facilitarea tranziției sistemului energetic al Moldovei este, prin urmare, esențială pentru atingerea obiectivelor sale în materie de climă. Exemplul și sprijinul financiar și tehnic consistent al UE vor ajuta națiunea să se îndrepte spre neutralitatea climatică și ar putea cataliza investițiile suplimentare din sectorul privat în energia regenerabilă. Guvernul ar trebui să acorde prioritate finanțării măsurilor de eficiență energetică și a schemelor competitive pentru implementarea rapidă a surselor de energie regenerabilă rentabile, cum ar fi energia eoliană, solară, biomasa și centralele hidroelectrice mici.

Decarbonizarea rapidă a aprovizionării cu energie electrică a Moldovei este **esențială pentru sporirea securității aprovizionării și atenuarea impactului șocurilor de preț asupra consumatorilor vulnerabili**. Este imperativ să se abordeze problema dependenței excesive a națiunii de energia electrică bazată pe combustibili fosili, deoarece aceasta afectează negativ securitatea, fiabilitatea și durabilitatea climatică în sectorul energetic. **Potențialul** de producție a energiei

Figura 5. Surse de emisii de gaze cu efect de seră și absorbanți



Sursa: Seriiile de date temporale privind indicatorii pentru perioada 1990-2020, tabelul B-3: Emisiile de gaze cu efect de seră (GES): Republica Moldova: Schimbări climatice, Chișinău 2022.

¹⁷ EUGreenDeal4Moldova (<https://eu4moldova.eu/eugreendeal/>)

electrice la nivel local din surse de energie regenerabilă (RES) **rămâne în mare parte neexploatat**. Provocările tehnice din sistemul de transport și distribuție a energiei electrice, lipsa unităților de echilibrare eficiente și barierele semnificative de reglementare și financiare au **împiedicat creșterea surselor regenerabile de energie**. În consecință, ponderea acestora în producția de energie electrică rămâne scăzută, sub 28%, repartizată între sursele de energie hidroelectrice, solare, a biogazului și a energiei eoliene.

Pentru a extinde pătrunderea surselor regenerabile de energie, Moldova ar trebui să consolideze **stimulele existente pentru investițiile cu emisii reduse de carbon**, inclusiv introducerea contorizării nete pentru centralele de dimensiuni mici, a tarifelor de alimentare pentru unitățile de până la 1 MW și a tarifelor fixe de achiziție a energiei electrice pentru licitațiile pentru unitățile de peste 4 MW.¹⁸ În plus, este necesar să se extindă plafonul de capacitate pentru introducerea RES în sistemul de energie electrică, stabilit în prezent la 410 MW până în 2025.¹⁹ Absența sistemelor de licitație împiedică și mai mult utilizarea eficientă și transparentă a capacității de energie din surse regenerabile a Republicii Moldova. În prezent, guvernul lucrează la modificarea *Legii privind energia regenerabilă din 2016* pentru a institui scheme de licitație care ar trebui să fie lansate în primul trimestru al anului 2024.

Moldova ar trebui să exploreze abordări fezabile pentru echilibrarea surselor regenerabile de energie intermitente, cum ar fi **interconexiunile îmbunătățite** cu sistemele electrice vecine (în special cu România),²⁰ stocarea energiei și măsuri de reducere a cererii, cum ar fi tarifele în funcție de timpul de utilizare. Pentru a permite creșterea surselor regenerabile de energie vor fi necesare reforme suplimentare în vederea deschiderii pieței de energie electrică în conformitate cu dispozițiile acquis-ului UE și investiții în creșterea capacității fizice de interconectare transfrontalieră.

Deficite persistente în materie de guvernare

Reducerea semnificativă a riscurilor legate de securitatea energetică și climatică nu va avea loc fără o **revizuire** cuprinzătoare a **guvernării** instituțiilor-cheie din Moldova. Acest lucru necesită punerea în aplicare

a acquis-ului UE în domeniul energiei și al climei, ceea ce înseamnă **reforme profunde ale tuturor politicilor energetice relevante** ale Moldovei. Progresul în direcția alinierii politicilor și reglementărilor la cele UE implică mai mult decât adoptarea de legi care transpun normele UE și include îmbunătățirea capacității administrative și asigurarea **resurselor politice și financiare** necesare pentru implementarea măsurilor necesare. Condițiile prealabile esențiale pentru integrarea cu succes a Republicii Moldova pe piața energetică a UE și pentru contracararea influenței maligne a Kremlinului includ finalizarea liberalizării pieței, **consolidarea guvernării corporative a întreprinderilor de stat din sectorul energetic și a autorităților de reglementare**, precum și progresarea unor strategii ambițioase de decarbonizare.

În pofida aderării sale la Comunitatea Energetică în 2010, procesul de deschidere, liberalizare și integrare a pieței energetice a Moldovei pe piața internă a UE s-a desfășurat într-un **ritm lent**. Acesta s-a accelerat după 2021, în principal din cauza unei schimbări a priorităților politice interne și a fost accelerat de criza energetică. În continuare, o serie de factori determină ritmul lent al liberalizării pieței și al integrării în UE. Cei mai importanți sunt reglementarea **slabă a sectorului și implicarea masivă a statului** în funcționarea pieței energetice, care reduc concurența de pe piață. De asemenea, au **lipsit politicile de investiții bine direcționate, care să favorizeze interconexiunile de gaze și electricitate cu UE și extinderea sectorului cu emisii reduse de carbon**.

Liberalizarea pieței

În ceea ce privește liberalizarea pieței, Republica Moldova nu a fost suficient de eficientă în implementarea **principalelor măsuri de reglementare în cadrul acquis-ului** celui de-al treilea pachet energetic al UE din 2009.²¹ Printre acestea se numără **separarea** operatorilor de sisteme de transport (OTS) de gaze și de energie electrică, introducerea unor norme de piață pentru comerțul transfrontalier cu energie electrică și gaze naturale, accesul egal la serviciile de rețea, accesul nediscriminatoriu la piața locală angro de energie electrică și gaze naturale atât pentru comercianții moldoveni, cât și pentru cei din afara Moldovei, precum și introducerea unor tarife energetice transparente și care să reflecte costurile. Republica Moldova face încă obiectul unui **caz de încălcare a dreptului comunitar în temeiul Tratatului de instituire a Comunității Energetice**, art. 91 în legătură cu interferența politică în activitățile autorității de reglementare în domeniul energiei ANRE, în special în ceea ce privește stabilirea tarifelor pe piață

¹⁸ *Revizuirea Politicii Energetice Moldova 2022*, Inter Revizuirea politicii energetice Moldova 2022, Agenția Internațională pentru Energie 2022.

¹⁹ *Declarația privind securitatea aprovizionării. Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale al Republicii Moldova pentru perioada 2020–21*, Chișinău 2022.

²⁰ Rețeaua europeană a operatorilor de sisteme de transport al energiei electrice.

²¹ Directiva 2009/73 privind piața gazelor; Directiva 2009/72 privind piața energiei electrice, înlocuită de Directiva 2019/944; Regulamentul 715/2009 privind accesul la rețelele de transport de gaze; Regulamentul 714/2009 privind accesul la rețea pentru schimburile transfrontaliere de energie electrică, înlocuit de Regulamentul 2019/943.

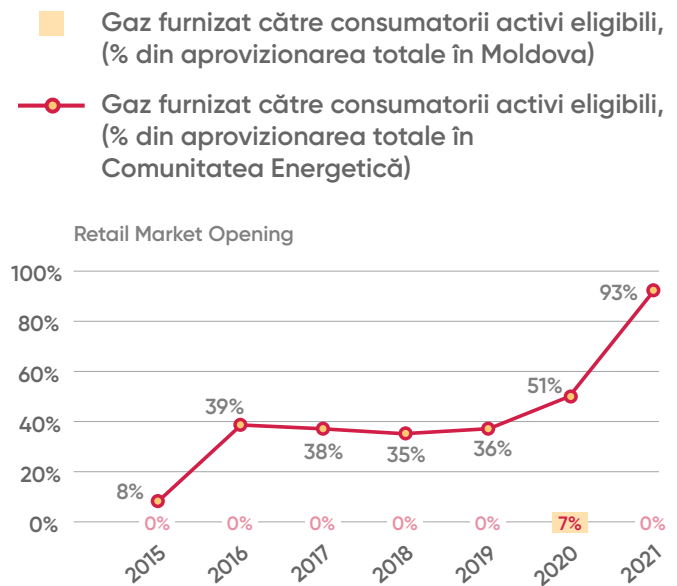
energiei electrice.²²

Până în 2022, Gazprom și statul rus au deținut practic controlul deplin asupra sectorului gazelor naturale din Moldova, prin intermediul contractelor exclusive de import încheiate cu Moldovagaz, care se încheie nominal în 2026, prin rolul Moldovagaz în calitate de unic furnizor de servicii publice și prin intermediul companiilor de distribuție afiliate, care domină segmentul pieței cu amănuntul. Ca urmare, piața angro de gaze din Moldova a rămas nelichidă, închisă și dominată în continuare de Gazprom.²³ Autoritatea de reglementare ANRE a facilitat această dominare a pieței prin extinderea drepturilor exclusive de obligație de serviciu public către Moldovagaz atât la nivelul pieței angro, cât și la nivelul pieței cu amănuntul. Scopul declarat al acestei politici a fost atenuarea creșterilor de prețuri pentru consumatorii finali. Cu toate acestea, rezultatul real a fost o piață închisă și la nivelul comerțului cu amănuntul, asigurând un control și o influență mai mari din partea Kremlinului.

În plus, o treime din rețelele de distribuție aparțin Moldovagaz, iar două treimi sunt gestionate doar de aceasta, dar aparțin fie autorităților locale, fie asociațiilor de consumatori. Există, de asemenea, aproximativ 1000 km de rețele fără proprietar (proprietarul este necunoscut sau lichidat, cum ar fi fermele colective). Costurile de deservire a acestor rețele nu sunt incluse în tarife.

A fost nevoie de 5 ani pentru ca autoritatea de reglementare în domeniul energiei din Moldova, ANRE, să emită o decizie de certificare care să confirme separarea și independența efectivă a operatorului de stat de energie electrică Moldelectrica în conformitate cu modelul de operator de sistem independent (iulie 2023).²⁴ Operatorul dominant de transport al gazelor naturale Moldovatransgaz nu a fost niciodată capabil sau dispus să îndeplinească cerințele de certificare din cel de-al treilea pachet energetic. Prin urmare, în iulie 2023, ANRE a fost obligată să certifice al doilea OST de pe piața locală a serviciilor de transport, Vestmoldtransgaz, ca operator unic al întregului sistem de transport din țară.

Figura 6. Livrările de gaze către consumatorii eligibili activi: Moldova și Comunitatea Energetică



Sursa: Secretariatul Comunității Energetice 2022, Raportul anual de implementare al Republicii Moldova.

Vestmoldtransgaz este deținută de operatorul național de transport al gazelor naturale Transgaz și operează partea moldovenească a interconectorului Iași - Ungheni-Chișinău (2,2 miliarde de metri cubi pe an), finalizat în 2021 și destinat să aducă gaze naturale din România. Compania a acționat în deplină conformitate cu cerințele de reglementare ale UE, obținând certificarea OST în 2021, după înființare. De asemenea, împreună cu Transgaz în România, a alocat capacitate într-un mod transparent, prin licitații la Platforma Regională de Rezervare (RBP). Prin urmare, interconectorul Iași-Ungheni-Chișinău joacă un rol vital în consolidarea capacității Moldovei de a aduce gaze alternative în țară și de a utiliza facilitățile de stocare a gazelor disponibile în România.²⁵

Comportamentul Vestmoldtransgaz și Moldovatransgaz pe piața de transport al gazelor naturale a fost foarte diferit, ca urmare directă a faptului că Moldovagaz este deținută de Gazprom. Acest lucru a avut o influență directă asupra securității aprovizionării cu gaze. În pofida faptului că controlează cea mai mare parte a sistemului de transport din Moldova și a interconexiunilor existente cu Ucraina (inclusiv cele de pe ruta transbalcanică în mod invers, permițând aprovizionarea cu gaze de pe piața UE începând cu 2020 la nivelul de ~12 mcm/d),²⁶ Moldovatransgaz nu a

²² <https://www.energy-community.org/legal/cases/2017/case0917ML.html>.

²³ Raportul anual de implementare al Republicii Moldova, Secretariatul Comunității Energetice 2022.

²⁴ <https://www.energy-community.org/news/Energy-Community-News/2023/07/21.html>.

²⁵ Moldova lacks any local gas storage capacity for emergency and/or peak demand purposes.

²⁶ Following the rerouting of Russian supplies to SEE-Central Europe through TurkStream in 2020, in reverse mode the Trans-Balkan route can provide access for Moldova to gas sourced in the Romanian, Bulgarian systems and in Greece, where gas

creat condiții transparente pentru alocarea capacității la punctele de interconectare aflate în gestiunea sa către expeditorii doritori. Acest lucru a împiedicat potențialii furnizori de pe piața moldovenească să acceseze depozitele de gaze din Ucraina sau România. Fiind o filială a furnizorului public de gaze Moldovagaz, Moldovatrangaz este, de asemenea, direct influențată de Gazprom în ceea ce privește comportamentul său în calitate de OTS, ceea ce a dus la **închiderea efectivă a pieței moldovenești în fața concurenței**. Politica Moldovagaz de limitare a intrării de noi comercianți de gaze naturale a dus la niveluri mai scăzute de securitate a aprovizionării.

Caseta 1. Structura de guvernare a Moldovagaz

În structura acționariatului SA “Moldovagaz”, 50% plus 1 acțiune aparțin Gazprom, 35,33% - Guvernului Republicii Moldova, reprezentat de Agenția Proprietății Publice, 13,44% - Comitetului de gestionare a proprietății din Transnistria și doar 1,23% este controlat de persoane fizice/acționari minoritari. Consiliul de supraveghere al Moldovagaz este numit de către acționari și este format din 6 membri: 2 membri reprezintă partea moldovenească (numiți de guvern prin intermediul Agenției Proprietății Publice), iar 4 membri reprezintă Gazprom. Deciziile sunt luate cu o majoritate de 5 membri, dar statul moldovean are drept de veto. Există Consiliul de administrație care este format din 9 persoane: 4 din partea Republicii Moldova și 5 din partea Gazprom, alese de Consiliul de supraveghere. Președintele Consiliului este propus de partea moldovenească. Această structură înseamnă că fiecare parte ar putea bloca orice decizie a companiei. Rezultatul a fost adesea a blocajul și lipsa de reformă, care, la rândul său, a împiedicat liberalizarea și diversificarea pieței gazelor.

Recentele modificări aduse *Legii privind gazele naturale*, adoptate în decembrie 2023, reprezintă un pas important către liberalizarea completă a pieței gazelor naturale. Modificările elimină interdicția privind noile licențe de comercializare și furnizare, permițând intrarea pe piață a noilor operatori și comercianți de gaze. Acestea includ, de asemenea, finalizarea procesului de separare a OST.

Acquis-ul privind mediul și schimbările climatice: Gradul de transpunere

Pentru Moldova, implementarea obligațiilor UE în domeniul energiei și climei nu este nici scurtă, nici simplă, având în vedere cele **aproximativ 200 de acte juridice normative** care trebuie transpuse în legislația națională. Aceste acte acoperă diverse domenii, cum ar fi calitatea aerului, gestionarea deșeurilor, gestionarea apelor, protecția naturii, controlul poluării industriale și gestionarea riscurilor, substanțele chimice, zgomotul, protecția civilă și schimbările climatice. O serie de **provocări împiedică punerea în aplicare efectivă** a acquis-ului UE în domeniul energiei și al climei: lipsa capacității administrative, practicile de corupție larg răspândite și interferența Rusiei în procesul decizional strategic.

Moldova a înregistrat **progrese limitate**²⁷ în ceea ce privește punerea în aplicare a majorității dispozițiilor acquis-ului în materie de energie și climă. În calitate de parte contractantă a Comunității Energetice, Moldova are responsabilitatea juridică de a adopta dispozițiile legislative, de reglementare și de investiții prezentate în pachetul UE 2019 “Energie curată pentru toți europenii”. Acest angajament se extinde la **atingerea obiectivelor specifice pentru 2030**, inclusiv în ceea ce privește reducerea consumului de energie, creșterea ponderii surselor regenerabile și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră (GES), care ar constitui fundamentul procesului de decarbonizare a sectorului energetic. Până în 2030 emisiile de GES ar trebui să scadă cu 68,6 % față de nivelurile din 1990, sursele de energie regenerabilă să atingă o pondere de 27 % din consumul final brut de energie și consumul final maxim de energie să atingă 2,8 mtep. Republica Moldova nu are în vigoare un regulament privind schema de comercializare a certificatelor de emisii (ETS), dar este în curs de evaluare a impactului privind introducerea legii respective și se preconizează că o schemă ETS va fi lansată până în 2030.

Moldova a publicat diverse documente de politici și strategii pe termen lung, cum ar fi Strategia națională de dezvoltare “Moldova europeană 2030” din 2022, Strategia de dezvoltare cu emisii reduse pentru 2030 din 2016 și Conceptul Strategiei energetice a Moldovei până în 2050 din 2022. Cu toate acestea, Moldova se confruntă cu o lacună fundamentală în strategia sa pe termen lung privind clima, și anume **angajarea unei date obligatorii pentru atingerea neutralității climatice**. În curând vor începe consultările publice cu privire la proiectul Planului național de energie și climă (PNEC), care este în curs de elaborare și care va trebui să fie aprobat de Comunitatea Energetică înainte de

from different sources is traded daily, e.g. gas supplied from the Southern Corridor and from the LNG market through the existing Revithousa LNG terminal (after its expected commissioning in 2024, also through the LNG FSRU in Alexandroupolis).

²⁷ Raportul anual de implementare pentru Moldova, Secretariatul Comunității Energetice 2023.

a fi adoptat ca lege. Ministerul Mediului lucrează, de asemenea, la un proiect de *lege privind clima*, care ar trebui să intre în vigoare în al doilea trimestru al anului 2024.

Moldova nu s-a aliniat pe deplin la Regulamentul UE privind partajarea eforturilor sau la Regulamentul privind utilizarea terenurilor, schimbarea destinației terenurilor și silvicultura. În ceea ce privește gestionarea deșeurilor, Moldova a înregistrat progrese în alinierea legislației sale la Directiva-cadru a UE privind deșeurile, încorporând legislația secundară privind lista europeană a deșeurilor și principiile responsabilității extinse a producătorului. Cu toate acestea, guvernul a făcut prea puțin pentru a reduce **decalajul de implementare încă larg**, care este, de asemenea, rezultatul investițiilor limitate, în special în dezvoltarea instalațiilor de reciclare.

Ce urmează?

Securitatea energetică și climatică a Moldovei trece prin cel mai dificil test după invazia Rusiei în Ucraina. Kremlinul a reușit să creeze și să exploateze o serie de vulnerabilități critice în speranța de a slăbi guvernul central și de a submina unitatea Europei în ceea ce privește răspunsul la agresiunea rusă în Europa de Est. În pofida pașilor pe care i-a făcut recent în alinierea la politicile energetice și climatice ale UE, Moldova se confruntă cu **vulnerabilități multiple în materie de securitate energetică și climatică**. Acestea provin din disponibilitatea limitată a unei aprovizionări fiabile cu energie, din infrastructura învechită, din lipsa de resurse pentru noi investiții și din deficitele generalizate de guvernare care împiedică dezvoltarea durabilă pe termen lung a țării.

În mod esențial, progresul lent al Moldovei în ceea ce privește **reforme de guvernare**, în special în ceea ce privește liberalizarea și separarea pieței, ridică semne de întrebare cu privire la capacitatea sa de a se adapta la peisajul energetic în evoluție. Aceste deficite persistente reduc capacitatea țării de a răspunde la șocurile energetice externe, ceea ce duce la stări de urgență prelungite și la o utilizare ineficientă a ajutorului financiar extern. Deși Moldova a luat măsuri pentru a-și diversifica sursele de energie, inclusiv prin importuri de gaze din România și Grecia și de energie electrică din Ucraina, **criza sărăciei energetice** rămâne acută. Aproximativ 35 % din gospodăriile sunt clasificate ca fiind vulnerabile din punct de vedere energetic, necesitând strategii cuprinzătoare pentru a îmbunătăți eficiența energetică și pentru a aborda lacunele legislative care să permită adoptarea de soluții de aprovizionare descentralizate bazate pe energie regenerabilă.

Abordarea Republicii Moldova în ceea ce privește **securitatea energetică și climatică ar trebui să fie modelată pe dimensiunile cheie ale Uniunii Europene a Energiei**: securitatea și diversificarea aprovizionării, integrarea deplină pe piața energetică a UE, eficiența energetică și decarbonizarea sectorului energetic, accesul la cercetare și inovare orientate spre tranziția energetică și dezvoltarea economică durabilă. Toate aceste dimensiuni sunt afectate de calitatea guvernării sectorului energetic.

Activarea tranziției energetice

Strategia energetică a Moldovei ar trebui să **acorde prioritate extinderii surselor de energie regenerabilă**, concentrându-se pe energia eoliană și pe proiectele fotovoltaice la scară mică. În plus, adoptarea unor măsuri de eficiență energetică în clădiri și industrii, modernizarea industriei cu tehnologii inovatoare și **sprijinirea centrelor regionale de inovare** sunt esențiale pentru atingerea obiectivelor de decarbonizare.

Moldova ar trebui să accelereze elaborarea Planului său național de **tranziție** energetică, care să contureze **măsuri cuprinzătoare pentru tranziția energetică**. Pe baza PNCEN, guvernul ar trebui, de asemenea, să adopte o strategie de dezvoltare pe termen lung cu emisii reduse și să alinieze legislația națională la Directiva privind comercializarea certificatelor de emisii de gaze cu efect de seră. În același timp, adoptarea rapidă a *Legii privind clima* va oferi **o dată obligatorie pentru atingerea neutralității climatice**, consolidând angajamentul Moldovei față de obiectivele climatice globale.

Moldova ar trebui să pregătească un plan în conformitate cu capitolul 27 din acquis-ul UE pentru adoptarea a aproximativ 200 de acte juridice care să acopere atât legislația transversală, cât și cea sectorială în domeniul mediului și al schimbărilor climatice. De asemenea, guvernul ar trebui să profite de **asistența tehnică și de sprijinul larg din partea UE** și a altor instituții internaționale pentru îmbunătățirea capacității administrative și instituționale a țării. De asemenea, este necesar să se consolideze implicarea publicului în procesul de luare a deciziilor și în procesele de participare publică la elaborarea planurilor naționale privind clima.

Procesul de accelerare a reformelor după 2021 ar trebui să **transforme angajamentele în rezultate în practică** - în special decarbonizarea sectorului energetic prin creșterea surselor de energie regenerabilă ca sursă de generare a energiei electrice, de încălzire și de răcire, împreună cu măsuri specifice de eficiență energetică în economia Moldovei și în special în sectorul rezidențial. Elaborarea **planurilor energetice și climatice la nivel**

local va fi un factor crucial în acest sens. Schema de sprijin “net metering” pentru generarea de energie electrică din surse regenerabile de energie la scară mică, introdusă prin Legea *privind energia regenerabilă din 2016*, ar trebui să fie cât mai disponibilă și să fie facilitată din punct de vedere administrativ, deoarece poate reduce puternic nivelul de sărăcie energetică.

Asigurarea securității aprovizionării

Inviaza rusă în Ucraina a demonstrat în mod clar că **integrarea** strânsă a **pieței energetice cu Europa** este cel mai puternic instrument pentru a îmbunătăți rezistența sistemului energetic împotriva șantajului energetic și economic al Rusiei. Integrarea piețelor de energie electrică și asigurarea livrărilor de combustibili alternativi au oferit deja un colac de salvare pentru Moldova în timpul crizei energetice. Cu toate acestea, **Europa trebuie să își intensifice sprijinul**, ajutând Moldova să își asigure importurile de gaze naturale și de energie electrică de la terminalele GNL de pe coasta Mării Egee, utilizând rețeaua extinsă de transport de gaze din regiunea Europei de Sud-Est. În acest sens, UE și Moldova ar trebui să coopereze în ceea ce privește integrarea pieței regionale a gazelor și a energiei electrice. Deși există o capacitate fizică de interconectare suficientă, este importantă o mai bună coordonare în ceea ce privește dezvoltarea unor acorduri contractuale eficiente.

Criza aprovizionării cu energie și a prețurilor care a zguduit Moldova în 2021-2022 a fost depășită în mare parte printr-o mai bună gestionare a **capacităților** existente **de interconectare transfrontalieră** a energiei electrice și a gazelor naturale. Operatorii de sisteme de transport de energie electrică și gaze din Moldova, deja certificați, trebuie să creeze condițiile comerciale pentru utilizarea deplină a capacităților de interconectare bazată pe transparență și să continue să investească în optimizarea capacităților tehnice cu sprijinul financiar al UE și al IFI. Transpunerea Regulamentului (UE) 2019/941 privind pregătirea pentru riscuri în sectorul energiei electrice și a Regulamentului privind securitatea aprovizionării cu gaze trebuie să fie prioritară pentru guvern. **Proiectele-cheie de infrastructură de energie electrică** pentru schimburile transfrontaliere cu zona ENTSO-E, cum ar fi liniile de înaltă tensiune Vulcănești-Chișinău și Bălți-Suceava, împreună cu consolidările și modernizările tehnice necesare în rețeaua internă a Republicii Moldova, trebuie să fie finalizate fără întârzieri. Acestea vor fi una dintre condițiile prealabile substanțiale pentru eliminarea dependenței puternice de centrala electrică MGRES, controlată de Rusia.

Moldova ar trebui să înceapă procesul dificil de **decuplare energetică strategică de Rusia**, care include renunțarea completă la importurile de produse

petroliere din Rusia, înlocuindu-le cu aprovizionarea din România și cu **alternative ecologice**, precum și anularea contractului pe termen lung cu Gazprom privind gazele naturale. Ca un prim pas, Moldova ar putea renegocia acordul pentru a **aboli clauzele de destinație și clauzele “take-or-pay”**, ceea ce ar permite ca mai multe surse alternative de aprovizionare să ajungă în Transnistria. Decuplarea de influența rusă în sectorul energetic nu ar fi posibilă fără a pune capăt controlului exercitat de Gazprom asupra Moldovagaz.

Colaborarea cu partenerii occidentali și **mobilizarea implicării sectorului privat** sunt esențiale pentru a aduce capital constructiv în sectorul gazelor naturale, ceea ce va permite o piață mai lichidă și mai competitivă, bazată pe o aprovizionare alternativă și pe tranziția către opțiuni ecologice. Întrucât costurile de înlocuire a gazului rusesc către Transnistria ar fi prohibitive pentru guvernul central al Republicii Moldova, UE, în parteneriat cu instituțiile financiare internaționale, ar trebui să colaboreze în format trilateral cu guvernul provinciei separatiste pentru a **restructura datoria acumulată pe scară largă** față de Gazprom și pentru a aduce o aprovizionare alternativă.

Reducerea sărăciei energetice fără a compromite liberalizarea pieței

Moldova trebuie să abordeze criza profundă a sărăciei energetice din țară. Elaborarea și punerea în aplicare a unei **politici dedicate sărăciei energetice** este cel mai important pas în această direcție, deoarece va permite protejarea celor mai vulnerabile grupuri în modul cel mai eficient. Prețurile artificiale de scăzute și schemele de subvenții contribuie la denaturarea pieței și reprezintă un factor de descurajare major pentru clasa de mijloc, care nu investește în îmbunătățirea eficienței energetice sau în trecerea la modele de consum mai puțin energointensive.

Eliminarea treptată a prețurilor subvenționate la energie, oferind în același timp asistență financiară specifică grupurilor vulnerabile, poate asigura **un echilibru fin între liberalizarea pieței energiei și accesibilitatea**. O cooperare strânsă cu multe țări europene, care se confruntă cu provocări similare din cauza crizei energetice, este necesară pentru a face schimb de bune practici și pentru a concepe instrumente politice comune. UE poate sprijini Moldova în **crearea unor mecanisme eficiente de protecție pentru grupurile cele mai vulnerabile**. Punerea în aplicare a unor măsuri de eficiență energetică în clădiri și industrie poate reduce și mai mult consumul de energie, poate diminua facturile la energie și poate ușura povara asupra gospodăriilor și întreprinderilor.

Trebuie să se acorde prioritate **măsurilor specifice de eficiență energetică**, valorificând pe deplin sprijinul financiar disponibil din partea UE și a instituțiilor financiare internaționale. Planurile de acțiune pentru eficiență energetică la nivel local trebuie îmbunătățite pentru a atrage investiții pentru măsuri de eficiență energetică în sectorul rezidențial (inclusiv în clădirile rezidențiale cu mai multe apartamente). Orașele sunt cele mai bine plasate pentru a identifica proiectele care trebuie prioritizate și sprijinite, iar efortul financiar trebuie să fie împărțit între toate nivelurile de guvernare. O mai mare eficiență energetică poate duce la reducerea importurilor de gaze și electricitate.

În plus, procesul de liberalizare a pieței trebuie să accelereze și să încurajeze apariția unei concurențe efective în beneficiul consumatorilor. Finalizarea separării utilităților de stat și desființarea monopolurilor regionale, în special în ceea ce privește OSD-urile de gaze, este esențială pentru a facilita **intrarea pe piață a unor noi actori** cu oferte de preț mai competitive. Aceasta ar putea, de asemenea, să iasă din cercul vicios al intervenției politice în activitățile zilnice ale companiilor energetice de stat, în care prețurile scăzute la energie sunt folosite pentru a obține capital politic, încurajând în același timp practicile de management financiar defectuos.

Către un nou cadru de guvernare energetică

Statutul de țară candidată la integrarea în UE și sprijinul acordat de instituțiile financiare internaționale prezintă **oportunități strategice de reformă**. Moldova trebuie să se concentreze pe reducerea influenței Rusiei asupra politicii și reglementării în domeniul energiei, asigurând o reglementare independentă din punct de vedere politic pentru o mai bună securitate energetică și funcționalitate a pieței, ceea ce va conduce la o bunăstare socio-economică sporită.

Din perspectiva securității energetice, este extrem de important pentru Moldova să valorifice pe deplin procesul de integrare în UE, aflat în curs de desfășurare. Va fi fundamental pentru Moldova să mențină și să **accelereze ritmul procesului în curs de punere în aplicare a legislației UE în materie de politică energetică și climatică** (acquis comunitar), a deschiderii pieței energetice și a reformelor instituționale asociate. Acest proces va fi crucial pentru capacitatea țării de a investi în diversificarea aprovizionării cu energie locală și externă, în climatul sectorului energetic și în durabilitatea economică, precum și în atenuarea sărăciei energetice. UE și alți susținători financiari internaționali implicați în sectorul energetic moldovenesc au declarat în mod clar că procesul de punere în aplicare a acquis-ului energetic al UE va fi o **condiție prealabilă pentru continuarea sprijinului lor structural**.

Schimbările politice din Republica Moldova după 2021 și cursul său de integrare accelerată în UE, împreună cu lecțiile dure învățate în plină criză a aprovizionării cu energie și a prețurilor în 2022, trebuie să ofere un impuls pentru instituțiile care guvernează sectorul energetic (în special Ministerul Energiei, ANRE, Agenția pentru Eficiență Energetică) spre implementarea în practică a acquis-ului UE prin aplicarea unor măsuri de care beneficiază direct actorii comerciali și consumatorii. **Autoritatea de reglementare ANRE** are un rol crucial de jucat în calitate de entitate însărcinată cu echilibrarea accesibilității energiei pentru consumatori cu nevoile de investiții și cerințele de sustenabilitate financiară ale părților interesate din sectorul comercial.

Legea privind gazele naturale și Legea privind energia electrică, introduse în 2016 și modelate pe baza acquis-ului, trebuie să fie susținute prin măsuri secundare, în special prin punerea în aplicare efectivă a dispozițiilor codurilor UE existente privind rețelele de energie electrică și de gaze naturale referitoare la **alocarea accesului/capacității, conectarea la rețea, tarifele care reflectă costurile și sunt orientate spre investiții**, interoperabilitatea între OST-uri și echilibrarea rețelei, favorizând un acces egal la piață pentru tranzacționare. Moldova trebuie să își integreze în mod eficient piața energetică în UE, facilitând accesul comercianților de gaze și electricitate din afara Republicii Moldova, care, pe termen lung, va contribui atât la securitatea aprovizionării, cât și la menținerea unui control asupra creșterii prețurilor prin intermediul concurenței între furnizorii de pe piața energetică locală. Introducerea unor platforme digitalizate funcționale pentru tranzacționarea și echilibrarea energiei, după modelele aplicate în țările UE (în special în România vecină), va sprijini și mai mult liberalizarea pieței energiei.

Criza energetică, noul impuls pentru integrarea în UE, obținut odată cu statutul de candidat al Moldovei, și măsurile de sprijin din partea instituțiilor financiare internaționale, trebuie privite ca o **oportunitate strategică pentru o reformă profundă a guvernării sectorului energetic**. Acest lucru nu ar fi posibil fără finalizarea decuplării strategice de influența economică a Rusiei, care este o sursă majoră de riscuri de corupție. Printre cele **mai importante măsuri anticorupție** pentru accelerarea procesului de integrare în UE se numără:

- Limitarea interferențelor politice în gestionarea companiilor energetice de stat;
- Creșterea transparenței financiare a deciziilor de reglementare;
- Evaluarea detaliată a impactului deciziilor strategice pentru proiectele de infrastructură;
- Consolidarea capacității profesionale, a integrității și a independenței consiliilor de administrație ale companiilor energetice de stat și a autorității de reglementare în domeniul energiei.